זיתי נקוף. כתב הר"ב ממתנות עניים הם. מסייס הר"ם כלתנן במסכת חלה פ"ג (משנה ט) ומ"ש הר"ב לפי שמין רגילין לעשות שמן מזיתי נקוף. מסייס הרמב"ם לפי שמי מפשר לדרוך או לטחון דבר מועט ע"כ. וכירושלמי תני ר' יהושה וכו'. מקום שנהגו להיות מוסקים זיתי נקוף והוא עני נאמן לומר שמן זה של זיתי נקוף הוא: **ד נאמנין על הירק.** פירש הר"ב לומר שמעשר עני הוא. דירק חייב במעשרות [מדרבנן] מסייס הר"ם כלתנן [בפ"ק] למעשרות. ובפ"ק דפאה משנה ד' מסיק הר"ם הטעם לחלק למה חייבו חכמים ירק במעשר ולא בפאה להוחיל ואין מכניסו לקיום יש ריות מועט לעניים ואם ישמרו על הפאה יפסידו במקום שאר מלקט ולהביא מתנות אחרות: **מלפסו.** פירש הר"ב קדרה ופרור ובסוף פרק י' לכלים מפרש מחבת גדולה: **ה אין פוחתין לעניים.** פירשו הר"ב והר"ם כשמחלקין מעשר עני. והדין עמהם למילו בלקט שכחה ופאה הדין לבוז כלתנן ריש פרק ד'. ועי' שמין רגילין לעשות שמן מזיתי נקוף. מאל עני המומר קמח זו או פת זו מלקט שכחה ופאה שלקטתי וטחנתי קמח ואפיתי לחם, נאמן שדרך העני לעשות לחם מלקט שכחה ופאה: **ד נאמנים.** העניים על הירק אי לומר שאל מעשר עני הוא הירק חייב במעשר מדרבנן: **דבר מועט.** נאמנים אף על המבושל דפעמים שבעל הבית שכח מלעשר ומעשר מן המבושל מתוך הקדירה: **מלפסו.** הקדירה או הפרור שמבשל בה: **ה אין פוחתין לעניים בגורן.** כשמחלקין מעשר עני בגורן אין נותנים לכל עני ועני פחות משיעור זה לכתיב (דברים כ"ו) ואכלו בשעריך

1 בד"ו לפסו.

שֶׁל זֵיתֵי נְקוּף״ה הוּא״ט: ד נֶאֱמָנִים עַל הַיָּרָק חַי, וְאֵין נֶאֱמָנִים עַל הַמְבֻשָּׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ דָּבָר מוּעָט, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעַל הַבַּיִת לְהָיוֹת °מוֹצִיא מִלְפָסוֹ׃ ה אֵין פּוֹחֲתִין לָעֲנִיִּים

ציונים
ד **נאמנין.** סם. ה **אין פוחתין.** סם פ"ו מהל' מת"ע ה"ח. עירו' כט: :

שינויי נוסחאות
ד **היה לו** נד"ם ל"ג מלת לו. ה **לעניים** בעירובין סם לעני.

תום' רעק"א
ד [אות פג] **מוציא מלפסו.** וסיים הרמב"ם בחבורו ומתוך שיכול לומר בעה"ב נתנו לי יכול לומר אני בשלתיו ממתנותי עכ"ל ותמיה לי הא בלא"ה נאמן לומר אני בשלתי וכמ"ש הר"ש והרע"ב ודוחק לומר דהרמב"ם חולק עליהם. ולא מצאתי מי שהעיר בזה וצ"ע.

פירוש המשניות להרמב"ם

נאמן כשיאמר זה השמן הוא מעשר עני. **וזיתי נקוף.** הם הזיתים הנמלטים (שנשרו מן האילנות) [שנשארו באילנות] וחובטין אותן העניים והן זכותם וניקוף הוא ממלת כנוקף זית (ישעיה טז) ולא יהיה נאמן באמרו זה השמן מן הזיתים ההם וטעמו היותו נאמן על הלקט ועל הפאה כשיאמר זה הקמח מזרע לקט ופאה טחנתי אותו ולא יהיה נאמן באמרו זה השמן מזיתי הניקוף דרכתי אותו לפי (שאי) [שאפשר שיטחן דבר מועט אי] אפשר לדרוך (או לטחון) דבר מועט. ד **מלפסו.** מין ממיני כלי הבישול נקרא לפס והיו מבשלין בו הירקות.

תוספות אנשי שם
שמין נאמנין על הפת לומר מתנות עניים הוא. הכי לגס מ"ע בכלל שגס הוא ממתנות עניים (ש"ל). ד תוי"ט ד"ה **נאמנין כו' יפסידו במק"א כו'** ומ"ש העניים לא ילקטוה כשיהיה להם ללקוט מתנות אחרות. וי"ל דלא ילך הירק לאבוד ולא לו מז"ל בכך (רמ"ז). במשנה **מלפסו.** ע' במור"ע וע' בצועז אות ד'. ולכאורה לפי מ"ש בס' מ"ם בשם הרי"ף שהטעם שבדבר מועט רגיל הבעה"ב להפריש מבושל משום שמין רואי לעני לטפל בו ובבשלו בשביל שהוא מעט. לפ"ז אפשר לומר שמין להאמין להעני כשאומר שהוא בשל המועט ורק בשביל מגו מאמינים לו ולא הוה מגו במקום עדים דמ"מ אפשר להיות שיקרה שהעני יבשל גם מעט. תוי"ט ד"ה **מלפסו כו' מחבת.** הכא אין לפרש כן משום דבדבר מועט מייירינן (הו"ע).

מלאכת שלמה

ד **אא"כ היה לו דבר מועט.** פי' המכס ס"ל יהוסף מאכמי ז"ל כי כשבעה"ב ליקט ירק לגרכו אינו מוציא ממנו מ"ע כך כשהוא אי. כי אינו רואי לעני שמין העני רוצה ליטפל בו ובבשלו בעבור שהוא מעט. וע"כ כשבעה"ב מבשלו אחלה ואמ"כ נותנו לעני כך מבושל אבל אם יש לעני ירק מבושל כשבעה"ב והוא חושב שמ"ע הוא שנתנו לו כך מבושל אינו נאמן כי אין בעה"ב רגיל לבשלו אחלה כשהוא כרגע ע"כ: **שכן דרך בעה"ב להיות מוציא מלפסו.** כתב הרמב"ם ז"ל וממוך שיכול לומר בעל הבית נתנו לי יכול לומר נמי בשלתיו ממתנותי ע"כ. ה **אין פוחתין לעניים בגורן כו'.** פי' הרמ"ם ז"ל (בפאה לקמן)*) אין פוחתין לעני בגורן בשנת מעשר עני אם יש לו בעה"ב בגורן מ"ע לחלק הרבה ובאו עניים הרבה לגורן והוא מחלקן אל יפחתו לכ"א משיעורא דקתני לכאן ע"כ. ובצירובין דף כ"ט מייתי לה וקאי רב המנ עלה וכן לעירובי פי' לעירובי תחומין דבעינן מזון שני סעודות ואחני לוג יין קאי למעברין בו וה"ה לכולהו דמשמע התם וע"ש בתוס' ובהג"ה.

*) ב' תיבות אלו אין להם מקום כאן ואולי בטעות נשתמטו ממקומם בראש מ"ז:

יכין תפארת ישראל בועז

יח. שהלא העני מהלקט שכחה ופאה: **יט.** למדהן מועטים ג"כ לעשות מהן שמן ואינו נאמן במגו כלעיל: **כ.** מאלפסו כשמכח לעשר מקולס(ד) דירק חייב במעשר מד"ס. ולא בפאה. להכירות מועט לעני. ולא ירצה להמתין עליה. להפסיד ע"ז מתנות אחרות. מתוך שיכול לומר וכו' קאי רק מירק מבושל. ומטעם מגו. לפע"ד אבל המוכרים לעיל קאי. וכן דייקא לשון הרמב"ם. הול"ל מתוך שיכול לומר מבושל ניתן לו. יכול לומר אני בשלתיו. וכ"כ ממה דסיים הרמב"ם מתנות עניים. ס"מ דאכולהו לעיל קאי. דלמאי

משנה ראשונה

דפסחים דף ע' דסיינו נמי כמו מהגי' שרגילין כך. **שלֿ זיתי נקוף הוא.** מאמע דאל זיתי שכחה ופאה הוא נאמנים. והיינו דנקט שמן ולא נקט נמי יין דבענבים ליכא ניקוף וכאל ענין נאמנים אפילו אומר של שכחה ופאה או אל עולות. ומיהו בירושלמי מוכח דעולות דינם כזיתי ניקוף. וע"ל הא דלא נקטא מתני' דיין שמין נאמנים מאל עולות דלא פסיקא דהכי דבסתם עולות אין נאמנים שהוא מועט. אבל מאכתא כרס שכולו עולות כלעיל פ"ו כיון שאינו דבר מועט נאמנים. אבל זיתי ניקוף פסיקא ליה דלעולם מועט הוא. ד **שכן דרך בעה"ב להיות מוציא מלפסו.** פי' הר"ב כשבשלו מלעצמו. דרכו לעשר מן הקדרה וכ"כ הר"ש. וקשה ל"כ כאל תבשיל נמי דרכו כן אם שכח ולעיל קתני בפורו ובגריסין אין נאמנים על המבושל. ועוד מי קתני אם שכח. ויש לפרש דבירק לעולם דרכו כן משום דאי מתרמי ליה עני המחזר על הפתח נותן לו מעשר מן הקדרה ואינו נותן לו המתוקן דחייש לפסידא ונהגו כך בירק אבל נותנין לעניים ירק שאינו משוב כ"כ כשאר תבשיל. ה **אין פוחתין לעניים בגורן.** תני קאי אזיתי במעשר עני. אד בפ' ראם מקלה אלם אניש מוציא אם כל מעשר וגו' והמחם בשעריך וכא אלוי והגר וגו' ואכלו בשעריך ושבעו. וחד בפ' כי תבא כי תכלה לעשר וגו' ומתא לאוי ולגר וגו' ואכלו בשעריך ושבעו. ובספרי דמי להו מהדדי הכא בחיב

ומצעו תן לו כדי שצעו: **דבלה**. תמיס יבשים לחמר שנדרסים בעגול קרויין דבלה ואוב אין נמכרים במדה אלא במשקל להכי תני מנה דבלה ומנה הוא משקל מאה דינרים והדינר משקל שבה מעיס ומשקל המעה שבה עשר גרגרי שעורה: **פרם**. תלי מנה. וכל המדות האמורות במתניתין הלכה כתנא קמא והלכה כאחד שמוא. ולא נאמרו דבריס הללו אלא למחלק מעשר עני בגורן אבל המחלק מעשר עני בתוך ביתו מחלק כפי

בַּגֹּרֶןכא **מֵחֲצִי קַב חִטִּים וְקַב שְׂעוֹרִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חֲצִי קַב. קַב וַחֲצִי בְּסָמִין, וְקַב גְּרוֹגָרוֹת**כב**, אוֹ מָנֶה דְּבֵלָה**כג**. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, פְּרָס**כד**. חֲצִי לוֹג יַיִן**כה**. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, רְבִיעִית**כו**. רְבִיעִית שֶׁמֶן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שְׁמִינִית**כז**. וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת, אָמַר אַבָּא שָׁאוּל, כְּדֵי שֶׁיְּמַכְּרֵם וְיִקַּח בָּהֶם מָזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת**כח**:

פ"ה מצנה ז' מצל נמ"ע כתיב (דברים כו) ונתת לגר וגו': בגורן. וכתב הר"ב אצל המחלק בניתו מחלק כפי רלוגו כו'. מסיים הרמב"ם בפ"ו ממ"ע שאינו מצווה ליתן כדי שצעו מלא נשדה שהרי אינו מועל שם ליקח. [ועיין מה שכתבתי מצנה ג' פרק י"ל דמדרים]: **קב**. כתב הרמב"ם מודיעך בכאן בדרך המדידה שיעור כל מדה מהם ושמור אותו תמיד בכל המצנה. ובמתלה נאמר כי במדה שים בחלה מרבע מצבוע מרבע מצבוע על מרבע מצבוע ורומה שי מצבועות ומצבוע עשיריות מצבוע. ויהיה זה המצבע שמיעורו בו מצבועות היל. הגולל. וזה המדה אשר ים בחללה זה השיעור שזכרנו אחר שיהיה מרובע או משולש או זולתה מן התבניות הוא נקרא לוג והרובע ממנו הוא נקרא רביעית וחצי הרבע נקרא שמינית ויש בקב ד' לוגין. וירצה לומר בענין **מנה**. משקל מאה דינרים והדינר ששה דרכמונים או זוזים מזוזי זמנם ומשקל הזוז מהם ט"ז גרגרי שעורים. **ופרס**. הוא חצי הדבר וענינו בכאן חצי מנה והוא חמשים דינר ואמנם נסדרו אלו המדות מפני שאמר הכתוב (דברים כו) ואכלו בשעריך ושבעו ובאה הקבלה (ספרי פרשת כי תבוא) תן (להם כדי שבעם) [לו כדי שבעו] וזה לא ינתן לעניים אלא ממעשר עני שהוא לעניים וכשיעבור העני על הגורן ויהיה לבעל הגורן מעשר עני לא יתן לו פחות מזה השיעור מאיזה מין שיתן לו ואם ירצה לתת לו יותר יתן ואם יש אצלו מעשר עני בביתו אין עליו חובה לתת לעני שיעור קצוב אבל יתן לכל מי שירצה מן העניים רב או מעט ואין הלכה כר"מ ולא כר"ע והלכה כאבא שאול.

תוספות אנשי שם

ה **או מנה כו'**. ג"ה ג"ע למה נקטו בדבלה מלמ לו יומר מכלל סני דמתני' דכולהו לו לו ניתנו ולולי סירכא לישנא דמתני' דכתובות פ"ה מ"מ נקט. לו לולי ר"ע לגרוגרות נמי פליג ופרס פי' מחלה ור"ל מחלה מצ' מצעורים היינו של גרוגרות ושל דבלה ולכן שנה בדברי הס"ק מלמ לו כלי לחבר גרוגרות עם דבלה ולמסעינן דבמרווייהו פליג ר"ע. ומ"כ מלמי בהגהת הרש"ם בס"ם החדשים שמפ' ג"כ דר"ע פליג לף בגרוגרות ע"ש. בר"ב ד"ה **פרם כו' בגורן כו'**. ג"ה ז"ל הספרי כתוב ג' לומר והנמתו בשערין וכתוב ג' לומר ונתת הא כילד עד הפסק מחלקו **בניתו** (פי' מפני שעד הפסק זמן גשמים הוא ופסד בגרן וחסו מ"ע המחלק בתוך ביתו שים בו טוה"ל לבעלים דכתיב ביה נתינה) מכלן ומילך מניתו בתוך (דימות הקיץ הס ומניתו בגורן ועניים מוטלין לתוכה ולין בה טוה"ל לבעלים דכתיב ביה נתינה) ועפ"ז תמה במל"מ פ"ו ה"ח דהא קרא דומתו בעינן למיתי כתיב בלשון ציווי דכתיב ביה נתינה כמ"ע המחלק בניתו ול"ל דסניתו תריפ מפסקא קרא. וי"ל דקרא ונתת מיירי במ"ע המחלק בניתו וסיפא דקרא ושבעו מיירי במ"ע המחלק בגורן ע"ש. תוי"ט ד"ה **בגורן כו' אינו מוצא כו'**. ג"ה לא זכיתי להבין להא קמני ובשאר כל הפירות כדי שיאכלם ויקח בהם מלמ דבמקום שיכול ליקח ולמכור מייירינן ומ"מ צריך ליתן כשיעור ולכאורה היה ל"ל דטעמא דדוקא במ"ע המחלק בגורן שע"ל בו טוה"ל וצריך לתנו בע"כ לכל עני השוחל בזה קאמרינן לפיז פומתן כו' דפשיטא שאינו מחוייב ליתן לעני לשון השוחל כל המ"ע אי"ל רק שלא יפחות לו משיעור המוכר במשנה. אבל במ"ע המחלק בניתו ד"ל בו טוה"ל אינו מחוייב ליתן דוקא כשיעור כיון שהרשות בידו שלא ליתן לעני זה כלל. ול"ע. במשנה **ושאר כל הפירות כו'**. ניחוש"ל מני רובע מוכן עוכלין מצלין ליטרא ירק ג' קצין מרובין עשרה מגושים תמצה מפרקקים שני רמונים ומתרוג ל'. ר"ש וכ"פ הר"ש בתבורו.

פירוש המשניות להרמב"ם

ה **כוסמין**. חטה מדברית והוא מחמשת המינין שנופל עליה שם תבואה. **וגרוגרות** התאנים היבשים. **ודבילה**. התאנים הנדבקים זה על זה עד שנעשים כגוף אחד ואלו המדות הנזכרות בכאן לא באנו להודיעך משקל כל מדה מהם לפי שישתנו משקל הדברים המדודים כפי השתנות עצם הדבר המדוד בין דקות לגסות כי אין משקל מדה מדבש כמשקל המדה ההיא בעצמה מן החלב אבל הודיעך בכאן בדרך המדידה שיעור כל מדה מהם ושמור אותו תמיד בכל המשנה ומתחלה נאמר כי במדה שיש בחלל ארבע אצבעות על ארבע אצבעות ורומה שני אצבעות ושבעה עשיריות מאצבע ויהיה זה האצבע ששיערו בו מאצבעות היד הגודל וזה המדה אשר יש בחללה זה השיעור שזכרנו אחר שיהיה מרובע או עגול או משולש או זולתה מן התבניות הוא נקרא לוג והרבע ממנו הוא נקרא רביעית ומנו הוא נקרא שמינית. עיין בפירוש הר"ב מנחות פ' פרק ד' דכלים ומ"ש שם בס"ד].

מלאכת שלמה

וקב שעורים. כתב הר"ם שירלי"ו ז"ל נראה בעיני להאי מנא מייירי בחלום לתפרס בכתובות בפ' מע"פ לא כפל לה שעורים אלא ר' ישמעאל סהיה סמוך לחלום והיו השעורים רעות ובעו כפלייס ור"מ דפליג עליה דדי בחאי קב שעורים כשיעורא דחטים היינו בשעורים דשאר מרלות ולא פליגי ע"כ. **או מנה דבלה**. פירושו בכאן משקל מנה אצל במקומות אחרות כגון ולשלמה מנה לשון מנין והוא מאה זוז והכל אחד כי לא נקרא המשקל מנה אלא מפני מספר הידוע שבו והמנה הוא שמים שקלים והשקל עשרים גרה [כלכתיב] עשרים שקלים עשריס וחמשה שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מלד"ק ז"ל בשרש מנה. **שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות**. גרסי' הכא ומאן דגריס הכא בהאי בבא שלש סעודות טעות גדול הוא בידו שכן כתב ג"כ רש"י ז"ל שם בפ' בכל מערבין ז"ל וכן לעיבוד דחלק עני בגורן נמי מזון שתי סעודות ע"כ. וכבר נפסקה הלכה למזון שתי סעודות של עיבוד הן י"ח גרוגרות שהן שמה בילים כדעת ר' יוחנן בן נרוקא בעירובין פ' כילד משתתפין ונראה להכי משערינן ג"כ שתי

י כ י ן תפארת ישראל ב ו ע ז

ותלך הפאה ע"ז לשיבוד: **כא**. כשמחלק מעשר עני בגורן שאין מלוי שם מאכל יתן לכל עני כדי שביעה. כמפורש במשנה. משא"כ לקט שכחה פאה. הדין נבוז (כרפ"ד) וכ"כ בנותן בניתו יתן כמה שירלה [**אב"י** דדוקא שמה שמודיע ליתן לעני כדי שבעו שאינו מועל שם ליקח]: **כב**. תמיס יבשים לחמר שנדרכו בעיגול נקרא דבילה [וסי' ת.ג.ד. תמיס גרוגרות דבילה] ונמכר במשקל. ומנה הוא משקל ק' דינר. ודינר ו' מעין. ומשקל המעה ט"ז גרעיני שעורה נמצע שדינר הוא משקל קווינטו ומנה הוא כ"ה לאחד [וע' מ"ש בפ"ד שבועות פ"ו סי' ג']: **כד**. תלי מנה: **כה**. חיפה הוא ג' קמין. קאה ו' קבין. קב ד' לוגין. לוג ו' בציס [סי' ג.ו.ד.ן]: **כו**. רביעית הלוג: **כז**. שמינית הלוג: **כח**. ודוקא בגורן אבל במחלק בניתו כמה שירלה. שהרי בעיר יש הרבה שנותנין לו. וכל הני שיעורים דמתני' בידי כדפי'. והתוי"ט דמייתי קרא ונתת לגר דמשמע שים תלוקה במשמע עני. אינו מיושב דההוא דמשמע שבניתו והכא הא בגורן מיירי אלא והנתת משמע נמי מלוקה. **מחצי קב חטים**. פי' הר"ב בכתיב ובכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו ע"כ ומשה להאי קרא נקרא דומתת כתיב למיירי במחלק בניתו והתם ג"ל ליתן כשיעור דכתיב הר"ב ול"ל לגמויי קרא דבגורן ובכלו ושבעו. ולכאורה הר"ב כן לשון הר"ם בשם הירושלמי וגם הרמב"ם נקיט מקרא דובכלו בשעריך. וגראה דבכוונה נקטו להך קרא דהא כולהו שיעורי דנקטא מתני' הם שיעור לשאר קעודות כלאמר אצל שאול וכ"כ הר"ב בהדיא פ"ד דכלים מ"ב. וכיון דקרא לא אמר אלא ושבעו כדי שבעו לקעודה אחת משמע ומנ"ל שאר קעודות. אלא משום דבניתו נמי כתיב ובכלו בשעריך ושבעו ושם אינו עניו לניתו אלא שיעור מנהו עניו לגורן ובכלו כתיב בגורן תרי זימני

ו **מדה זו אמורה בכהנים לוים וישראלים.** פירש הר"ב וכן הרמב"ם כל אחד שמחלק מעשר עני בגורן. ולא מחפרש לי למאי מינטריך. דכי תמי גופא תנן בריש ערכין ומנדרים להו °והר"ם מפרש מדה זו שמחלקו בין בכהנים עניים בין בלוים עניים בין בישראלים עניים ע"כ. והשתא מיכא למימר דמינטריך כהנים ולוים דלמקח דעתך ממינח דכיון שים להם תרומות ומעשרות לא נתחייב לתת להם ממעשר עני כדי שיוכלו קמ"ל. ומידי תנח נמי ישראלים. [ועוד שהיה נריך לשנות לף בכהנים וכו']: **היה מציל וכו'.** ר"ל בגורן. ומ"ש רלוקו ולא נתנו בו מכמים שיעור: **ו מדה זו.** למין פומחין לעני מחורה בכהנים לויים ויבראלים כל אחד מהם שמחלק מעשר עני בגורן לא יפחות מזה השיעור: **היה מציל.** שמין רוצה לחלק לעניים שבאו כל מעשר עני שבידו ורוצה להניל ממנו לקרוביו העניים: **נוטל** מחצה. ומניע לנורך קרוביו: **ונותן מחצה.** לעניים שבאו, ואם לאחר שנטל מחצה ומניע לנורך קרוביו היה לו לבר מועט כלומר שלא נשאר לו כדי מזונות לכל אחד מן העניים שבאו כשיעור הקצוב לעיל בתתי נותן לפניהם מה שנשאר בידו והן מחלקים

ו מַדָּה זוכ **אֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים** לקרוביו העניים: **נוטל** **וּבַלְוִיִּם**ל **וּבְיִשְׂרְאֵלִים.** **הָיָה** **מַצִּיל**לא, **נוֹטֵל** **מֶחֱצָה**לב **וְנוֹתֵן**

ציונים

ו היה מציל. מיי' שם הי"ל.

שינויי נוסחאות

ו נוטל מחצה ונותן מחצה ירושלמי נותן מחצה ונוטל מחצה וכ"ה בד"ס:

חידושי מהרי"ח

פ"ח ו [תוי"ט ד"ה] **היה מציל כו' ר"ל בגורן כו'. נראה שהוא ט"ס ובהדיא כו'.** אבל איך לא שת הרב תוי"ט לבו שבפירוש כתב הרמב"ם כמו הר"ב שלא נשאר לתת לכל אחד כשיעור הקצוב ובחיבורו כתב שם בפי' בפ"ו הי"א היה לו מעשר בגורן כו' יש לו להפריש מחצה כו' והחצי מחלק לכל עני שיעבור כשיעור שאמרנו עכ"ל לכן נ"ל ברור שבפי' היה נראה לו שזה הבבא היה לו דבר מועט קאי למעלה כמו שפי' כאן הר"ב. וכמו שפי' הוא בפירושו והיה קשה להרמב"ם הלא בגורן צריך דוקא ליתן כדי שביעה כנ"ל לכן פי' שזה קאי בביתו. אבל שם בחיבורו הי' נראה לו שזה הבבא היה לו דבר מועט הוא ענין בפ"ע ולא קאי למעלה. והראיה שסידר זה הרמב"ם בחיבורו בפ"ג ה"ט ע"ש. נמצא שפיר פסק הרמב"ם היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה ובלבד שישאר לכל אחד כשיעור והיינו ע"כ בגורן דאילו בבית יכול ליתן לכל אחד אפילו כזית כו' כמו שפסק שם הרמב"ם וע"ש בכ"מ שכתב שהרמב"ם פסק כר' יונה ופלוגתא הוא בירושלמי ר' יונה עם חזקיה ומביאו הר"ש ע"ש והיה צריך לבאר את הירו' ע"פ פסק הרמב"ם רק קצרה הירושה כן נראה ברור.

תום' רעק"א

ו [אות פד] תוי"ט ד"ה **מדה זו. והר"ש מפרש.** להרא"ש דמפרש בכהנים לתרומה ובלוים למעשר. היינו כשיש לו הרבה תרומה או מעשר חלק שיגיע לכל אחד כשיעור הזה. ועיין במל"מ שנתכוין בזה בתחילת דבורו לפרש כן ואח"כ דחה זה דאיתא בהדיא בתוספתא. אין פוחתין לעני מחצי קב חטים וכו' והשאר מתנות כהונה ולויה נותן כ"ש ואינו חורש עיי"ש.

תוספות אנשי שם

ו בר"ב ד"ה **נוטל מחצה כו' שלא נשאר לו כו'.** מ"ה לפי זה לשון דמ"ט יוכל להניל כשלא יפחר לו כשיעור הם בגורן מ"ל טוה"ע ועי' בדרב"ז בשמורו להר"מ שכתב דמ"ש הפמ הר"מ בשמורו כפי' הרמ"ם

פירוש המשניות להרמב"ם

ו ירצה לומר שדבר זה (ה)מחוייב **לכהנים ולוים ולישראלים** כל מי שיש לו מעשר עני חובה עליו לתת השיעורים ההם הנזכרים לכל עני ואם ירצה להקל מן המעשר שיש עליו אצלו (בביתו) (צ"ל בגורן ת"ט) לתת אותו לקרוביו ולמיודעיו יש לו לקחת חצי מה שיש אתו ממעשר עני ויתנהו לקרוביו העניים ויתן החצי לעניים העוברים עליו. וזה ענין מה שאמר **היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה.** ואם יעברו עליו עניים רבים והיה אצלו מעשר עני מה שיספיק לתת לכל אחד מהם השיעור הקצוב (יש לו לקחת) [ואם יקח] חצי מה שיש אצלו אע"פ שיהיה הנשאר פחות ממה שיקח כל אחד מהם מהשיעור [שיש] הקצוב ויש לו לקחת החצי ויעזוב החצי ביניהם ויחלקו אותו בשוה ואע"פ שיפול לכל אחד מהם פחות מן

מלאכת שלמה

סעודות דעני וכן פי' כבר כ"ע ז"ל לקמן סי' ז' והוא פי' הר"ם ז"ל. ו **מדה זו וכו'.** פי' בכהנים לתת להם תרומה לוים לתת להם מעש"ר הרמ"ם ז"ל וכן פי' הר"ם שירלי"ו ז"ל ג"כ. ועמ"ש. **נוטל מחצה ונותן מחצה.** פלינ מלבא יוסי בן דוסתאי דתוספתא

היינו מדלריך שיתן לו כדי שביעה. וכדלייך בירושלמי דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שביעה. ו"ל דהיינו כדי שביעה ליום א'. והיינו ג' סעודות. כדמוכח בעירובין [דכ"ט ע"ב] דלמר לכל שעורי דמשנתנו וכן לעירוב. והרי בעירוב בעינן כדי שיעור ג' סעודות(ה): **כט.** למין פומחין מציעורים הנ"ל: **ל.** קמ"ל לף שים להן תרומה ומעשר. לפ"ה אין פומחין לו מעשר עני מציעור הנ"ל: **לא.** שרוצה לעכב קנת ממעשר עני שנותן. לקרוביו העניים שמינן כאן: **לב.** ומניעו לקרוביו.

משמ"כ הכא שבעה"ג מחלק להעניים בגורן וכ"כ לקמן במ"ד בעני העובר ממקום למקום גם האמה בתה שם לתבוע חלקה. גם אין לתמוה על חילופי השיעורים במשנתינו בתין ע' יותר מבתכירו. ומה חילוק בבתן המלחה (**אב"י** בלומר מחמר להוח כדי שביעה) בין תין למין. די"ל דיש חילוק בין מינים הללו דיש מהן שהן עתין לסעודת היום כתבין ושעורין וכוסמין. ויש מהן ללפת בהן הפת. כלבילה ויין ושמן. ויש שהן בתין רק לקנות של ג' סעודות בגרוגרות. והרי בדברים שהן ללפת משערינן כדי ללפת ג' סעודות (בעירובין כ"ט ב'). ודברים שהן לקנות משערים לב' שיעורי קינות. וכלתמרינן התם תמרוג ע'. תגוז ע'. ולהכי הוליעתנו משמתנו בכל תין ומין השיעור הרתוי ממנו לפי מה שהוא. תם להסעודה עלמה. תו ללפת תו לקנות. **ואילה"ק** דעכ"פ מיטין ושעורין וכוסמין שהן כולן מין מצוקה. ונלריכים לסעודה עלמה. היך יהיה די בחטים בחלי קב לב' סעודות. ובשעורין יהיה לריך קב לב' סעודות. ובכוסמין קב וחלי. **וא"ל** משום דשעורין לף חזי לחלם (בפסחים ד"ג ב). לכן משערינן כדי להחליפו בעד ג' סעודות של חטין. והרי שעורין הן תמיד בשויי החלי

משנה ראשונה

ושבעו והיינו לשתי סעודות. **ו מדה זו אמורה בכהנים ובלוים.** פי' הכ"ג כל אחד תהן שתחלק לף יפחות וכ"כ הרמב"ם וזה ל"ע דתתי קמ"ל. והר"ם תפרש לה בעניים בין שהם כהנים תו לוים וגם זה קשה תתי קמ"ל ות"ם תוי"ט קד"ת משום שים להם תרומה מעשר מותר לפחות להם ודבר תמוה הוא להתורה תמרה כדי שבעו ותתי ס"ד דיקוש ויקל תקבוע לנפשין ועוד דגבי פאה לתנן תין פומחין לו מעשר עני ס"ד ס"ל נמי למיתני. והרמ"ם פי' בכהנים ולוים לענין תרומה ומעשר לריך ג"כ ליתן כשיעור זה. וזה קשה דהכא כתיב ושבעו. תבל התם תנ"ל וגם הרב תשה להלך הקשה כן והניח נמי תוספתא דהניח בהדיא דתתנות כהונה ולויה ניתן כל שהו ואינו תושש. ועשתה לא נתגלה פירוש תשנה זו. ו"ל דהשתיקו כפי' הרמב"ם והכ"ג דלתנתן קתי אין שהוא כהן תו לוי וכ"ת תתי קמ"ל י"ל טוענה קמ"ל דבכל תתנות עניים לקט שכחה ופאה ועוללות לף תניטו בקרא תלא שיתנו לגבר ויתום ואלמנה ולא הוזכר בתחד תסם ליתנה ללוי רק במעשר עני כתיב בפ' ראה וכתיב הלוי והגר וגו' וכן בפ' כי תבוא ונתת ללוי ולגר וגו'. ומשמע פשטי' דקרא שתעשר עני של לוי הוא בשנה זו כמו מעשר לראשון והלוי והעני שוין בה לגה לזה נותנו ולגה לזה נותנו. וממילא כיון שהוא מתנה ללוים תו לף שייך כלל מיוחא גבי לוים ליתן מעשר עני שלהם לאחרים כמו ממעשר דקמ"ל תין מוציאין שלהם מידם תלא תפריטין ונוטלין לעצמן

גיניסם: **ז מכבר בפונדיון.** ככר הנמכר בפונדיון כשהחטים נמכרים מרבע סאים בסלע ומרבע סאין הן עשרים ומרבעה קבין. שכל סאה היא שתה קבין והסלע הוא מרבעה דינרים וכל דינר שתה מעין נמצא הסלע עשרים ומרבעה מעין נמצאו כ"ד קבין לכ"ד מעין קב לכל מעה ומעה שני פונדיונים הרי הככר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב. מכל מפני שהמנוי רואה להשתכר ליציאת החפייה והטחינה מי יפסיד שימכור הככר שהוא חצי קב בפונדיון כפי הערך שמוכרים החנוה בשוק מרבע סאים בסלע לפיכך לא יהיה הככר הנמכר בפונדיון חלא רובע הקב בלבד. וכשמחלקים מכוה לעני בגורן ועליו לטחון ולחפות אין פוחתין מחצי קב מכל כשנותנים לו ככר חפוי לא יהיה חלא רובע הקב שהם שתה גיניס. והכי מפורש בפרק בילד משתתפין בעירובין (דף פ"ג): **פרנסת לינה.** מטה וכרים וכסתות:

מִחֲצָה. הָיָה לוֹ דָּבָר מוּעָט[ג], נוֹתֵן לִפְנֵיהֶם, וְהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶם: ז אֵין פּוֹחֲתִין לָעָנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מִכִּכָּר בְּפוּנְדְיוֹן, מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[ד]. לָן, נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסַת לִינָה[ה]. שַׁבָּת, נוֹתְנִין לוֹ

ציונים

היה לו. שם ה"ט.
ז **אין פוחתין.** שבת קיח. ב"ב ט. מיי' שם פ"ז ה"ח. סמג עשין קסב. טוש"ע יו"ד סימן

שינויי נוסחאות

ז **מארבע** נד"ל וד"ו

תוספות אנשי שם

שהוא נפ' מ"ם. ע"ש.
ז בר"ב ד"ה **מכבר כו'** **ששה ביצים.** ושוא שיעור ג' סעודות ליום ולילה לפי שהממוצע אינו מתחלק חלא פ"ח ביום ע"כ לריך ליתן לו שיעור ג' סעודות היום ולכך נמי נקט במשנה עני העובר ממקום למקום לפי שכאן מיירי בתמחי שמתחלקת לעניי עולם משא"כ הקופה מתחלקת לעניי העיר ולכך מתחלקת מע"ש לע"ש לעניי עולם ההכרח לחלק בכ"י שהרי בכל יום נתים עניים חמריס. וכ' המו' שאין מחלקין תמחוי בלילה מפני שלא יוכלו להבחין ליתא למי נתנו ולמי לא נתנו חלא לפני סעודת הלחריס מחלקין אותם. אבל בר"מ פ"ט ממ"ע ה"ב ובטוש"ע סי' רנ"ו כ' שזמן חלוק התמחוי הוא בערב. וכ' שם יין הרקח מעולם תמהתי הא פסוק חלא מלינו בפ' המן שהוא עומר לגולגולת לכאו"ל והטעומר עשירית האיפה והיינו מ"ג ביצים ושומע ביצה שיעור חלה והוא מזון ג' סעודות ומשריון בגמ' לעיל בפ"ג: ואומר במה ז ה"ה בריש פחות מכאן ס"ו מקולקל במעט וא"כ היאך נותנין לעני שיעור פחות מזה שהוא פחות מחלק שביצים מן שיעור הטומר בשלמא במ"ב פ"ח דעירובין דשיערו בככר זה לעירוב מזון ג' סעודות אינה למימר שמשערו בפת הנאכל בשאר סעודות ובגמת י"ל מחלקים לחריס עד תשלום שיעור הטומר ובעירוב הלכו להקל שא"ל לערב בג' סעודות שלימות ושיעור הטומר רק בפת הנאכל בד' הסעודות אבל בעני זה שא"ל כלום משלו רק מה שנותנין לו מן התמחוי ש"כ היאך יוכלים בנתינה זו ויהיה תמיד מקולקל במעיו ותשובה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ותזכירנו לתת לו די מחסורו ול"ע. עכ"ל. במשנה **שבת כו'**. ע' נפ' מ"ם בשם התוס' והוא בד"ב. אבל בשבת כתבו דבע"ח עם הטיבה מחלקין לעורך שבת אחר שבבר

מכִּכָּר בְּפוּנְדְיוֹן. ככר הנמכר בפונדיון כשהחטים נמכרים מרבע סאים בסלע ומרבע סאין הן עשרים ומרבעה קבין. שכל סאה היא שתה קבין והסלע הוא מרבעה דינרים וכל דינר שתה מעין נמצא הסלע עשרים ומרבעה מעין נמצאו כ"ד קבין לכ"ד מעין קב לכל מעה ומעה שני פונדיונים הרי הככר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב. מכל מפני שהמנוי רואה להשתכר ליציאת החפייה והטחינה מי יפסיד שימכור הככר שהוא חצי קב בפונדיון חלא רובע הקב בלבד. וכשמחלקים מכוה לעני בגורן ועליו לטחון ולחפות אין פוחתין חצי קב מכל כשנותנים לו ככר חפוי לא יהיה חלא רובע הקב שהם שתה גיניס. והכי מפורש בפרק בילד משתתפין בעירובין (דף פ"ג): **פרנסת לינה.** מטה וכרים וכסתות:

פירוש המשניות להרמב"ם

השיעור הקצוב ויצניע זה כאשר זכרנו. ז **ככר.** הוא לחם אחד. **ופונדיון.** הוא חצי זוז. **ומאה.** הוא מדה אשר שיעורה ו' קבים וככר זכרנו שיעור קב. **ומלע.** הוא ד' דינרים והדינר ו' זוזים ויהיה צירוף הסלע כ"ד זוזים והד' סאין כ"ד קבין ויהיה מכירתו קב בזוז כשיהיה החטה ארבע סאין בסלע יהיה בככר שהוא בפונדיון (חצי) קב [ואמרו מפני הוצאת הטחינה והאפייה] וכאילו אמר אין נותנין לעני העובר ממקום למקום מן הצדקה פחות מככר לחם (מחצי) [יש בו מקמח נמי רביע] קב. **ופרנסת לינה.** הוא מה שצריך אליו בלילה ממטה וכר וכסת ואם יהיה העני ההוא ידוע נותנים לו

מלאכת שלמה

דקמ"ל אם רצה נותן לפניהם שלש ושמי ידות לקרוביו ומנת למתני' סבר דמיבעי ליה למשוויינהו ככולהו עדיף ולא למיהב טפי משום דנעגם בנפשות הרבה הר"ש שירילי"ו ז"ל. ופי' הרע"ב ז"ל י"מ שפי' בירושלמי שאם רוצה להניל ולשמור מקצתו לעשיה קרוביו אם יש מותר אחר שיתן לכל עני ועני העומד עמה בגרן כשיעור המפורש וטוב מאכה ושומר לקרוביו וזותן לעשיה כשיעורם ומאכה דנקט לאו דוקא כי כל דשאר אחר שיתן לעשיה שיעורם יכול להניל אלא משום לישנא מנת דמתי דמיבעי שי תלקים מש"ה נקט מאכה. **היה לו דבר מועט.** שאם יניל מאכה לא יספיק לעשיה כדי שיעורן לא יניל אלא מחלק לעשיה שבגורן כדי שיעורן. ולשון המחלקין דיניהן דקאי שהרי בעה"ב מחלק להם ומלמלא לפי פי' הירושלמי כן הייתי מפ' להך תמורא מלתא בפני עצמה היא ולא קאי אהיכא מניל אלא קאי אמאכה זו וכו' ה"ל דבר מועט שיתן לו ליתן לכל עני העומד בגורן כשיעור המפורש לא יתן להם דיתן לו ליתן מידו לכל עני פחות מכשיעור אלא מניח הכל לפניהם והן מחלקין אותו בשוה ביניהם עכ"ל ז"ל ולדעתו ז"ל כתב התכס ה"ל אלעזר מוכרי ז"ל דכיון דתנא דמתני' אמר נותן מאכה ותנא דבריית' אמר נותן לפניהם ע"כ תנא דמתני' בשיש שיעור במאכה ליתן הבעה"ב בעצמו מידו לידם לכ"א שיעור הקצוב אלא ועי"ז חלק תנא דבריית' עליו ואמר דיתנו מחלק להן כשיעור הקצוב אלא טוב תנא

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

לג. והעניים הרבה כאן שכשיחלקו לא יגיע לכל ג' כשיעור הנ"ל: **לד.** סלע הוא ד' דינרי. ודינר ו' מעין. ומעה ב' פונדיון. ופונדיון ב' מיסרין. ומיסר ח' פרוטות [ס' ר.ו.ב.ש.ת.] וכשנמכר ד' סאין בסלע. נמלא מחלקע כ"ד מעין. וד' סאין כ"ד קבין. הו"ל קב למעה. וככר בפונדיון הו"ל לפ"ו חצי קב. רק מלהנחתום מוציא הוצאות ורוצה ג"כ להרוויח. תינו עושה הככר בפונדיון רק מרובע הקב. והוא כדי ו' ביצים. והוא שיעור ג' סעודות. ליום ולילה: **לה.** מטה כרים ומחיטין (ככמוכות פ"ד ג'). ומפשר לכוסמין נמי לא חזי כל כך לחלם. והן בשווי השלים מחיטין. זה **ליתא**. דע"כ גם שעורין וכוסמין חזי למאכל חלם. כלשאכתן (שבועות כ"ב ב'). פת חטין ופת שעורין וכוסמין. וכ"כ יוחלין במלה משעורין וכוסמין (כפסחים ל"ה ב') חלא ודאי חזו שפיר לחלם. רק רוכם גלריכים לבהמה. ותו הרי ע"כ שיעור השעורין והכוסמין שהזכירה משנתנו. תינו כדאי להמליפן בד' סעודות של חיטין. חלא דהשעורין הללו הן בעצמן כדי ג' סעודות. דהרי בעירובין שם אמריען משעורי דמתני' וכן לעירוב והרי בעירוב לריך שיהיה הן בעצמן כדי שיעור ג' סעודות. **אלא** ק"ל דבשעורין וכוסמין חלא חזו כל כך למאכל חלם. אין לוקחין ממנו רק הסולת היותר נקי ושאר הקמח מניח בהסוכין. ושיערו חכמים דמקב שעורין וכ"כ מקב וחצי כוסמין יצא מכל ג' יותר ממאכה לקרוביו דמ"כ הרי יש לו טובת הנאה והא אמרי' דבגורן אין טובת הנאה לבעלים אבל כשמחלק בשוה לקרוביו ולאחרים אין כאן טובת הנאה. ובגורן מייירי כמ"ש תוי"ט ואילו בניא יטול לקרוביו כמו שירלה. ומ"מ דוקא לקרוביו מניל אבל לעצמו אפי' בניא אינו נוטל כמו בלקט שמוזכר עני על שלו כלעיל פ"ה מ"ה. ז **אין פוחתין לעני**. הכא לאו במעשר עני מייירי חלא בלבדקה שגורן מבני העיר לחרמי ופרמי וקאמר דבהא נמי אין פוחתין משתי סעודות לכל אחד דהיינו ככר בפונדיון כדאמר בפ"ח דעירובין דהוא שיעור שתי סעודות דומיא

ג מחיטין (ככמוכות פ"ד ג'). ומפשר לכוסמין נמי לא חזי כל כך למאכל חלם. והן בשווי השלים מחיטין. זה **ליתא**. דע"כ גם שעורין וכוסמין חזי למאכל חלם. כלשאכתן (שבועות כ"ב ב'). פת חטין ופת שעורין וכוסמין. וכ"כ יוחלין במלה משעורין וכוסמין (כפסחים ל"ה ב') חלא ודאי חזו שפיר לחלם. רק רוכם גלריכים לבהמה. ותו הרי ע"כ שיעור השעורין והכוסמין שהזכירה משנתנו. תינו כדאי להמליפן בד' סעודות של חיטין. חלא דהשעורין הללו הן בעצמן כדי ג' סעודות. דהרי בעירובין שם אמריען משעורי דמתני' וכן לעירוב והרי בעירוב לריך שיהיה הן בעצמן כדי שיעור ג' סעודות. **אלא** ק"ל דבשעורין וכוסמין חלא חזו כל כך למאכל חלם. אין לוקחין ממנו רק הסולת היותר נקי ושאר הקמח מניח בהסוכין. ושיערו חכמים דמקב שעורין וכ"כ מקב וחצי כוסמין יצא מכל ג'

משנה ראשונה